СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ

Доц. д-р Маргарита Шопова
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *Изменението и структурата на приходите от нощувки в регионален аспект за периода 2008–2018 г. са характеризирани чрез показателя „приходи от нощувки“, представен във вид на динамични редове от дефлирани годишни данни по статистически райони. Установени са закономерности чрез описателните показатели на развитието. Оценени са неравномерността на регионалната структура на приходите от нощувки и интензивността на структурните промени.*

Ключови думи*: места за настаняване, приходи от нощувки, регионални различия, неравномерност, структурни изменения*

Въведение

Развитието на туризма като дейност, създаваща брутна добавена стойност, е от съществено значение не само за националната икономика, но и за икономическото, социалното и териториалното сближаване, устойчивото и балансирано развитие на районите, областите и общините в страната (Национална програма за развитие: България 2020, 20.12.2012 г., стр. 15). Разгръщането на техния туристически потенциал способства за повишаването на конкурентоспособността и преодоляването на различията в регионален аспект. Формулирането и изпълнението на подходящи политики за реализиране на поставените цели е по-ефективно, ако се основава на изводи и оценки за състоянието на туризма и възможностите за развитието му, който предлагат отделните териториални единици. Това поражда необходимостта от обективен анализ на регионалните различия, който се основава на използването на подходящи статистически методи за анализ на статистическата информация във връзка с туристическата дейност.

Обект на доклада са местата за настаняване на туристи. **Предмет** на изследване са закономерностите в изменението и структурата на приходите от нощувки в регионален аспект. **Цел** на разработката е чрез статистически методи да се извърши сравнителен анализ и се разкрият различията между статистическите райони в България за периода 2008-2018 г.

1. Информационна база на статистическия анализ на местата за настаняване на туристи

За статистическия анализ в доклада се използват данни от **Наблюдението на местата за настаняване**, провеждано от Националния статистически институт. Законодателната му база до 2011 г. включително се урежда от Директива 95/57 на Европейската комисия (Директива 95/57/ЕО на Съвета от 23 ноември 1995 година относно събирането на статистическа информация в областта на туризма, 6.12.1995), а след това – от Регламент 692/2011 на Европейския парламент и на Съвета (Регламент (ЕС) № 692/2011 на Европейския Парламент и на Съвета от 6 юли 2011 година относно Европейска статистика на туризма и за отмяна на Директива 95/57/ЕО на Съвета, 22.7.2011). Те съдържат основните дефиниции и използваните класификации, свързани със събирането на данни за туристическата дейност. Необходимостта от подобно правно регламентиране на статистическото наблюдение се обуславя от изискването за сравнимост и съпоставимост на получената информация за различните държави и времеви периоди.

Според методологията на Наблюдението (Места за настаняване) **статистическата съвкупност** се състои от всички категоризирани места за настаняване с 10 и повече легла без значение на собствеността (от обществения или частния сектор), които са функционирали през отчетния период. Наблюдението е изчерпателно и задължително. До края на 2011 г. се провежда на всяко тримесечие, а след това – ежемесечно. Извън обхвата на наблюдението остават множество обекти, които са част от местата за настаняване клас Б (Закон за туризма, 26.03.2013, стр. 2) – къщи, стаи и апартаменти за гости, които са оборудвани с по-малко от 10 легла. Този тип места за настаняване се предлагат в по-малко атрактивни райони, отдалечени от известните морски и планински курорти. Те се използват повече при краткотрайни пътувания на български граждани, например през уикенда или в празнични дни. Включването на подобни обекти в наблюдението би оказало влияние на регионалната структура на дейността на местата за настаняване.

Източник на сведенията за статистическите единици са специални формуляри „Отчет на дейността на местата за настаняване“. Те се попълват от собствениците или упълномощени от тях лица между 1-во и 10-ти число на всеки месец и се представят на НСИ. Формулярът може да се попълва офлайн, на хартиен носител, или онлайн, чрез Информационната система „Места за настаняване“, разработена от НСИ. В системата се влиза чрез ЕИК и парола и не е необходим електронен подпис. Предимствата на уеб-формуляра са безспорни от гледна точка

на възможността за автоматичен контрол за коректност на въвежданите данни. Ако е допусната грешка, на екрана се извежда съобщение за нея и потребителят прави необходимата корекция.

Данните за местата за настаняване са организирани в три раздела:

Раздел I. **Материална база на местата за настаняване**. Отчита се общият брой постоянни и временни легла и броят на стаите. Показателят „легладенонощия в експлоатация“ представлява сума от броя на леглата за всички дни от отчетния период без значение дали са били заети или не. Предоставят се и някои детайлизирани данни – за местата за къмпиране в къмпингите и за броя стаи, достъпни за хора с двигателни затруднения.

Раздел II. **Приходи от нощувки**. В тях са включени сумите, заплатени от гостите, без стойността на допълнителните услуги (рум сервис, спортно-развлекателни дейности, спа и уелнес услуги и др.). Представят се в лева – общо и само от чужденци.

Раздел III. **Реализирани нощувки и пренощували лица по страни**. По двата показателя се отчитат поотделно българи и чужденци. В хартиения вариант на формуляра са изброени 111 държави и има позиция „други“. В уеб-формата, чрез падащо меню се предлага списък на още 100 допълнителни държави.

„Легладенонощия“, „реализирани нощувки“ и „пренощували лица“ са натурални показатели, с които се описват местата за настаняване. При това първият характеризира техния *капацитет*, а останалите два – реалната им *заетост*. *Финансовите резултати* от дейността на местата за настаняване могат да се оценят чрез значенията на стойностния показател „**приходи от нощувки**“. Той е база за статистическия анализ в настоящия доклад. Значенията му са представени във вид на динамични редове за периода 2008-2018 г. за статистическите райони в България: Северозападен (СЗР), Северен централен (СЦР), Североизточен (СИР), Югоизточен (ЮИР), Югозападен (ЮЗР) и Южен централен (ЮЦР). С цел елиминиране на сезонността, характерна за туристическата дейност, са използвани агрегирани годишни данни. За да се спази изискването за съпоставимост по отношение на цените при изследване на динамични редове от показатели в стойностно изражение (Иванов, Касабова, & Шопова, 2017, стр. 17) и да се отчете реалното изменение на приходите от нощувки, данните са дефлирани при база 2008 г. В ролята на дефлатор е използван средногодишният индекс на потребителските цени за групата „Ресторанти и хотели“ според Класификацията на индивидуалното потребление по цели (Classification of Individual Consumption According to Purpose (COICOP) 2018, 2018).

2. Динамика на приходите от нощувки в местата за настаняване на туристи по статистически райони

Закономерност в динамиката на приходите от нощувки за всички статистически райони (таблица 1) е, че изследваният период се разделя на две части. До 2010 г. се наблюдава незначително намаляване на приходите, което може да се обясни с влиянието на икономическата криза. От 2011 г., макар и с малки колебания, тенденцията е към нарастване на значенията на показателя.

Таблица 1. Приходи от нощувки в местата за настаняване в България за периода 2008-2018 г. по статистически райони (по цени от 2008 г.)

(млн.лв.)

Години	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	**Общо**
2008	13,123	22,886	231,542	232,022	175,274	66,151	**740,999**
2009	12,717	18,932	170,622	190,172	132,017	54,381	**578,840**
2010	10,346	16,544	171,917	216,046	127,672	50,690	**593,216**
2011	13,845	20,090	196,979	235,241	125,359	56,131	**647,645**
2012	14,840	21,265	213,585	270,666	133,066	63,948	**717,371**
2013	14,465	19,798	221,953	295,326	136,378	62,669	**750,589**
2014	14,005	20,089	257,965	301,520	151,067	72,091	**816,736**
2015	14,121	21,267	258,325	308,588	159,550	74,056	**835,908**
2016	15,239	22,431	311,951	369,792	180,506	80,372	**980,291**
2017	15,434	22,972	339,205	384,553	198,030	83,417	**1043,611**
2018	14,316	24,528	351,222	394,629	211,747	87,320	**1083,763**

Източник: (Дейност на местата за настаняване по статистически зони, статистически райони и по области, н.д.), (Средногодишен индекс на потребителските цени, предходна година=100, н.д.) и изчисления на автора.

Най-големи са приходите от нощувки в двата района, граничещи с Черно море – Североизточен и Югоизточен. Средногодишно за периода 2008-2018 г. са реализирани съответно 247,752 млн. лв. и 290,778 млн. лв. В средата по размер на приходите със 157,333 млн. лв. средногодишно е Югозападен район. Със приходи 68,294 млн. лв. средно за година е Южен централен район. Северозападен и Северен централен район са с най-малки приходи от нощувки – съответно 13,859 млн. лв. и 20,982 млн. лв. Тези средни значения на показателя показват значителни различия между районите по отношение на финансовите резултати от дейността на местата за настаняване – над 20

пъти средногодишните приходи на Югоизточен район са по-големи от тези на Северозападен район.

Обяснение за този дисбаланс е структурата на приходите по отношение на гражданството на пренощувалите лица – българи или чужденци (фиг. 1). Средно за страната през периода от нощувки на българи са 28,46% от всички приходи. Значително отклонение от това равнище се отчита в Северозападен, Северен централен и Южен централен район. Съчетанието на малките абсолютни размери и високите относителни дялове на приходите от нощувки на българи са основание за извода, че в тези райони се осъществява краткосрочно настаняване. Като туристическа дестинация те все още не са достатъчно атрактивни за чужденците, причините за което се нуждаят от специално изследване.

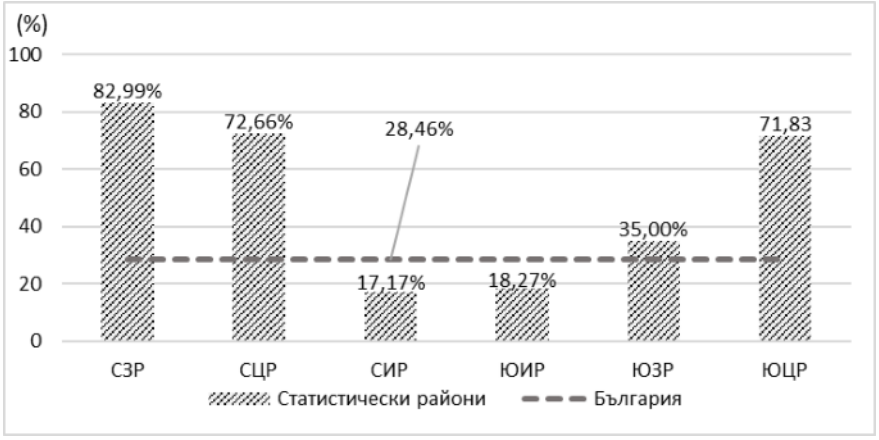

Фиг. 1. Среден относителен дял на приходите от нощувки на българи в местата за настаняване в България през периода 2008-2018 г. по статистически райони

Много големите относителни дялове на приходите от нощувки на чужденци в Североизточен и Югоизточен район (съответно 82,83% и 81,73%) се дължат най-вече на черноморските курорти, които са разположени на тяхната територия. Освен че са предпочитана от чужденците дестинация в България, там престоят за почивка е по-продължителен. В резултат на това се генерират и значителните по размер приходи от нощувки в сравнение с другите райони. Голям е и относителният дял на приходите от нощувки на чужденци в Югозападен район. Този резултат може да се свърже с наличието на известните ски-курорти Боровец и Банско. От друга страна, град София, като част от

района, е дестинация за делови, културен, шопинг, ски и др. видове туризъм.

Въпреки отбелязаните колебания, ***през периода 2008-2018 г. се наблюдава тенденция към слабо нарастване на реалните приходи от нощувки както общо за страната, така и по статистически райони.*** Динамиката на приходите от нощувки в местата за настаняване се характеризира ***с различна интензивност***. Тя е измерена със средните темпове на прираст. Най-бързо нарастват приходите в Югоизточен и Североизточен район – съответно със 7,29% и 6,91% средногодишно. Умерена, в сравнение с останалите райони, е скоростта на увеличаването на приходите от нощувки в Южен централен (4,80%) и Югозападен (3,91%) район. Незначителното нарастване на реализираните приходи с около 2% средногодишно в Северозападен и Северен централен район може да се приеме за стабилизирането им около установените по-горе средни равнища.

3. Статистически анализ на структурата на приходите от нощувки в България за периода 2008-2018 г. по статистически райони

Данните за структурата на приходите от нощувки в България за периода 2008-2018 г. в България по статистически райони се съдържат в таблица 2. Всяка колона от нея представя динамиката на относителния дял в структурата за конкретния статистически район.

В структурата на приходите от нощувки в местата за настаняване в България по статистически райони ***няма район с доминираща роля над останалите.*** През целия период като най-голям се запазва относителният дял на Югоизточен район – средното му значение е 36,25%. Наблюдава се тенденция към нарастването му – от 31,31% в началото до 36,41% в края на периода. Средногодишното увеличение възлиза на 0,99 процентни пункта. Ясно изразена е тенденцията към нарастване на относителния дял до 2013 г., когато се достига най-голямото му значение 39,34%. През следващите години са налице незначителни колебания в динамиката.

Втори по големина в структурата е относителният дял на приходите от нощувки в Североизточен район със средно значение за периода 30,79%. Макар че в края на периода относителният дял от 32,41% е по-голям от този в началото – 31,25%, не може да се направи извод за наличие на тенденция към нарастването му, предвид много близката до 0 отрицателна стойност на средногодишния абсолютен прираст (–0,09 процентни пункта).

Таблица 2. Структура на приходите от нощувки в места за настаняване в България за периода 2008-2018 г. по статистически райони

(%)

Години	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	**Общо**
2008	1,77	3,09	31,25	31,31	23,65	8,93	**100,00**
2009	2,20	3,27	29,48	32,85	22,81	9,39	**100,00**
2010	1,74	2,79	28,98	36,42	21,52	8,55	**100,00**
2011	2,14	3,10	30,41	36,32	19,36	8,67	**100,00**
2012	2,07	2,96	29,78	37,73	18,55	8,91	**100,00**
2013	1,93	2,64	29,57	39,34	18,17	8,35	**100,00**
2014	1,71	2,46	31,58	36,92	18,50	8,83	**100,00**
2015	1,69	2,54	30,90	36,92	19,09	8,86	**100,00**
2016	1,56	2,29	31,82	37,72	18,41	8,20	**100,00**
2017	1,48	2,20	32,50	36,85	18,98	7,99	**100,00**
2018	1,32	2,26	32,41	36,41	19,54	8,06	**100,00**

Източник: (Дейност на местата за настаняване по статистически зони, статистически райони и по области, н.д.) и изчисления на автора.

Най-малък е относителният дял на Северозападен район в структурата на приходите от нощувки – средногодишно за периода оттам са едва 1,78% от тях. Колебания в динамиката на относителния дял се наблюдават в началото на периода, до 2011 г., като през 2009 г. се отбелязва най-високото значение 2,20%. След това, макар и незначително (средногодишно с 0,12 процентни пункта), е налице намаляване на относителния дял на района, като през 2018 г. е достигнато най-ниското равнище от 1,32%.

Наблюдава се низходяща тенденция на относителния дял на приходите от Югозападен район, като средногодишното намаление се измерва с 0,76 процентни пункта. В началото на периода, през 2008 г., е най-голямото значение 23,65% на относителния дял. В края на периода той е 19,54%, преминавайки през най-ниското равнище от 18,17% през 2013 г. Относителните дялове на Северен централен и на Южен централен район се характеризират с относителна стабилност около определено средно равнище – съответно 2,69% и 8,61%. Колебанията около средното равнище са по-силно изразени при Северен централен район.

Различията между статистическите райони по отношение на разпределението на приходите от нощувки могат да се оценят обективно чрез интегралния коефициент на абсолютната неравномерност (Гатев, 2007, стр. 76). Ролята му е да сравни разглежданата фактическа структура с хипотетична равномерна структура, чиито съставни части имат

равни помежду си относителни дялове. Коефициентът е със значения между 0 и 1. Колкото повече те се приближават към 1, толкова повече степента на неравномерност на изследваната структура се увеличава. Значенията на интегралния коефициент на абсолютната неравномерност за периода 2008-2018 г. са представени чрез плътната линия на фиг. 2. Те са между 0,47 и 0,51. Може да се направи извод за ***наличие на значителна неравномерност в структурата на приходите по статистически райони*** (Шопова, 2018, стр. 221). Графичното изображение показва, че значенията на интегралния коефициент бележат тенденция към нарастване през изследвания период, т.е. увеличава се диспропорцията между районите по отношение на приходите от нощувки в местата за настаняване.

Интензивността на промените, настъпили в изследваната структура на приходите от нощувки в местата за настаняване, може да се оцени чрез интегралния коефициент на структурните изменения (Гатев, 2007, стр. 45). Значенията на коефициента варират между 0 и 1 – нарастването им е белег за увеличаване на интензивността на структурните промени. В настоящия анализ коефициентът е изчислен при верижна база. Получените значения са представени чрез пунктираната линия на фиг. 2.

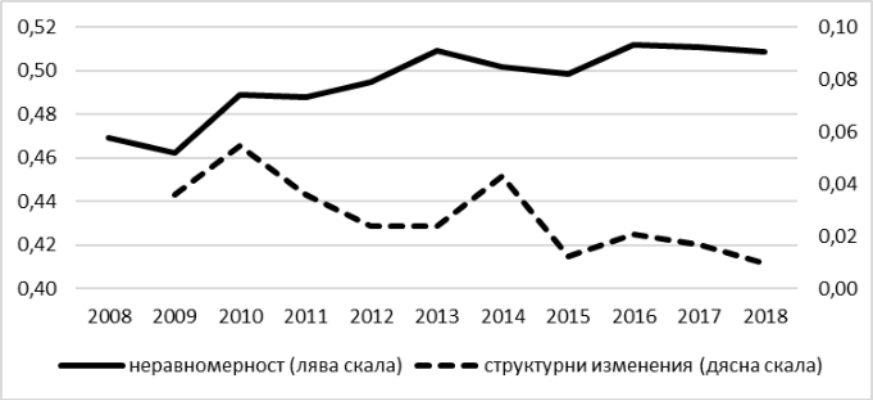

Фиг. 2. Неравномерност и структурни изменения на приходите от нощувки в местата за настаняване в България през периода 2008-2018 г. по статистически райони

Графичното изображение показва, че въпреки колебанията, налице е изразена тенденция към намаляване на значенията му. Най-голямото значение на коефициента 0,055 е през 2010 г. и показва незначителни изменения в структурата на приходите спрямо 2009 г.

(Шопова, 2018, стр. 221). Същата оценка може да се даде за структурните изменения през периода 2009-2014 г., когато значенията на коефициента са между 0,024 и 0,036. След 2015 г. промени в структурата почти отсъстват – изводът се доказва чрез значенията между 0,010 и 0,021 на интегралния коефициент за този период.

За единайсетгодишния период почти незабележимите структурни изменения се натрупват и се оценяват като слаби, понеже за 2018 г. при база 2008 г. интегралният коефициент е със значение 0,092. Оценката на структурните изменения е основание за извода, че ***структурата на приходите от нощувки в местата за настаняване през периода 2008-2018 г. се променя незначително и все повече се стабилизира с приближаването към края на периода***.

Заключение

През периода 2008-2018 г. се установи нарастване на реалните приходи от нощувки за всички статистически райони, макар и с различна интензивност. Структурата на приходите от нощувки в местата за настаняване в България по статистически райони се характеризира със значителна неравномерност, която има тенденция към нарастване. Същевременно, все по-малко забележими са промените в структурата – доколкото ги има, се дължат на увеличаването на относителните дялове на Югоизточен и Североизточен район и намаляването на останалите, като се запазва подреждането им по големина. Това означава, че регионалните различия по отношение на финансовите резултати на местата за настаняване се увеличават.

Ако не се променят политиките по отношение на туристическата дейност, приходите от нощувки, макар и бавно, все повече ще се концентрират в двата района, към които принадлежи Черноморското крайбрежие – Североизточен и Югоизточен. Необходимо е справедливо разпределяне на потока от ресурси, изграждане на подходяща инфраструктура, привличане на инвестиции и в по-малко атрактивните за туристи райони и дестинации. Популяризирането на природните, историческите, културните и други забележителности на национално и международно равнище, насърчаването на партньорството и сътрудничеството между съседни общини, области и райони би подпомогнало осъществяването на целите за балансирано и устойчиво развитие на всички райони.

ЛИТЕРАТУРА

Гатев, К. (2007). *Методи за анализ на структури и структурни ефекти.* София: УИ „Стопанство“.

Иванов, Л., Касабова, С., & Шопова, М. (2017). *Статистическо изследване и прогнозиране на развитието.* Свищов: АИ "Ценов".

Шопова, М. (2018). *Статистически анализ на структури.* Свищов: АИ „Ценов“.

Директива 95/57/ЕО на Съвета от 23 ноември 1995 година относно събирането на статистическа информация в областта на туризма. (6.12.1995). *Официален вестник на Европейския съюз, L 291/32*.

Закон за туризма. (26.03.2013). Изтеглено на 30.08.2019 от Министерство на туризма: http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2018-12/zakon_za_turizma_16.pdf

Регламент (ЕС) № 692/2011 на Европейския Парламент и на Съвета от 6 юли 2011 година относно Европейска статистика на туризма и за отмяна на Директива 95/57/ЕО на Съвета. (22.7.2011). *Официален вестник на Европейския съюз, L 192/17*.

Classification of Individual Consumption According to Purpose (COICOP) 2018. (2018). Retrieved 30.08.2019, from United Nations: https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/COICOP_2018_-_pre-edited_white_cover_version_-_2018-12-26.pdf.

Дейност на местата за настаняване по статистически зони, статистически райони и по области. (н.д.). Изтеглено на 25.08.2019 от Национален статистически институт: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/query.jsf?x_2=1258

Места за настаняване. (н.д.). Изтеглено на 25.08.2019 от Национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/TUR_2_Methodology.pdf.

Средногодишен индекс на потребителските цени, предходна година=100. (н.д.). Изтеглено на 25.08.2019 от Национален статистически институт: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/query.jsf?x_2=664.